

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇOCUKLUK DÖNEMİ İSTİSMAR YAŞANTILARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

INVESTIGATION OF THE PRESERVICE TEACHERS' CHILDHOOD TRAUMAS IN TERMS OF SOME VARIABLES

Kayhan BOZGÜN² - Serpil PEKDOĞAN³

Öz

Günümüzde önemi artan konulardan biri de şüphesiz istismar vakalarıdır. Yazılı kaynak, paneller, haber ve röportajlarda istismar yaşantısı olan bireylerin yaşadıklarına tanıklık edilmektedir. İstismar konusundaki alanyazın incelendiğinde, çocuklar, öğretmenler, aileler, sağlık görevlileri örneklemlerle çalışmaların yürütüldüğü göze çarpmaktadır. Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının çocukluk dönemindeki istismar yaşantılarını farklı değişkenler açısından incelemektir. Araştırmada yöntem olarak, nicel araştırma desenlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 628 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu, Kaya (2014) tarafından uyarlanan Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programı yardımıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde parametrik olmayan teknikleri kullanılmış ve anlamlılık ,05 düzeyinde kabul edilmiştir. Çalışmanın ortaya çıkardığı bulgulara göre, öğretmen adaylarının çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile cinsiyet, sınıf, aile geliri, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba eğitim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmen adaylarının çocukluk dönemi istismar yaşantılarının bölüm, anne-baba yaşam durumu, anne-baba birlikteliği, anne-baba öz-üvey olma değişkenlerine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu bulgular ışığında öğretmen ve öğretmen adaylarının katılımıyla çocukluk dönemi istismar yaşantıları hakkındaki bilgi düzeylerini belirleyen çalışmalar ele alınabilir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk Çağı, İstismar, Öğretmen adayları, Değişken.

Abstract

Nowadays, abuse cases are one of the increasing issues, undoubtedly. Having been witnessed the existence of individuals who have experienced abuse in written sources, panellas, news and interviews. When the literature on childhood abuse is examined, it is seen that the works carried out with the children, the teachers, the families and the health workers. The aim of the study is to examine the experiences of childhood abuse of teacher candidates in terms of different variables. As a research method, a survey method was used from quantitative research designs. The study group of the study is composed of 628 preservice teachers. As a data collection tool, the Personal Information Form prepared by researchers, Short Form of Childhood Trauma Scale adapted by Kaya (2014) was used. The obtained data were analyzed with SPSS program. Non-parametric techniques were used in the analysis of the data. Significance for the obtained data was accepted at 05 level. According to the findings of the study, it was concluded that the preservice teachers had a meaningful difference between the childhood abuse experiences and the variables of gender, class, family income, number of siblings, birth order, parental education level. It was determined that the preservice teachers did not differ, variables of parents life status, parent-child co-existence, parent-child self-esteem in terms of childhood abuse experiences. Works are in the future can include studies that determine the level of knowledge about childhood abuse experiences with the participation of teacher and preservice teachers.

Keywords: Childhood, Abuse, Preservice teachers, Variable.

¹ Bu çalışma, "Öğretmen adaylarının çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile sosyal beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir ve bir bölümü, III. Uluslararası Eğitim ve Bilim Araştırmaları Konferansı'nda (ICRES) sözlü olarak sunulmuştur.

² Arş. Gör., Amasya Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, kayhanbozgun@gmail.com

³ Dr. Öğr.Üyesi, Hitit Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, serpilpekdogan.sp@gmail.com

1. GİRİŞ

Her bireyin davranışlarını etkileyen etmenler, kişinin çocukluk döneminden getirdiği algılayış, duyuş ve davranış alışkanlıklarıdır. Bireyi anlamak için çocukluk dönemi yaşantılarını incelemek önemlidir. Çocukluk dönemi benlik oluşumu ve sosyalleşmede başlangıç teşkil ettiğinden dolayı, bu dönemin etkileri bir ömür boyu sürebilmektedir. Bu etkiler, bireyin gelecekteki davranışlarının habercisi durumundadır (Cüceloğlu, 2013; Doğrucan ve Yıldırım, 2011). Depresif belirtiler gösteren, suça yönelmeye eğilimli, kavga etmeye hazır, fiziksel darbe almış, akranlarıyla iletişimde başarılı olamayan bireylerin genellikle birtakım gelişimlerinin tamamlanmadığı ya da engellendiği görülebilmektedir. Bu engellemelerin kaynağının bir uzantısının da istismar vakaları olduğu görülmektedir.

İstismar ya da diğer adıyla örselenme, bireylerin hayatında derin izler bırakabilen sonuçları intihara kadar uzanabilen, gelişimi ve kazanılması gereken becerileri olumsuz etkileyen davranışlardır (Gould vd., 2012; Sandberg, Feldhousen ve Busby, 2012). İstismar, bireyin geçmişinden izler bırakmakla kalmayıp, gelecek yaşantıları için de büyük riskler oluşturmaktadır. Çocuklar istismar yaşantısı geçirdiklerinde becerilerini geliştirme potansiyelleri de risk altına girmektedir (UNICEF, 2016). Yapılan araştırmalarda, çocukluktan başlayarak yaşamın sonuna kadar etkisini sürdürebilen istismarın; fiziksel sağlık problemleri, psikolojik ve ruhsal bunalım, depresyon, tinsellik, dissiyatif bozukluk, davranışlarda bozukluk, yalnızlık, sosyal kaygı, sosyal beceri eksikliği, sosyal fobi, intihar düşüncesi, suça yönelme, vb. gibi birçok olumsuzluğa sebep olabildiği ortaya çıkmıştır (Gould vd., 2012; Mills vd., 2013; Sandberg vd., 2012; Thompson vd., 2015).

Genel olarak, istismar üç kategori altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar; fiziksel, cinsel ve duygusal istismardır. Çocukların ailesi ya da bakımından sorumlu olan kişiler tarafından çocuğun sağlığına zarar verecek derecede çocukta fiziksel kaza ve yaralama riski oluşturmak fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır (Tıraşçı ve Gören, 2007). Fiziksel istismar, tanımlanması ve belirlenmesi en kolay istismar türüdür. Çünkü fiziksel istismarın verdiği hasar ya da yaralanma genellikle gözle görülebilir şekildedir (Yaşar ve Akduman, 2007).

Cinsel istismar, maruz kaldığı kötüye kullanımın hukuki anlam ve boyutunu algılayacak derecede yeteneği gelişmemiş olan, 15 yaşını tamamlamayan veya tamamlamış çocuklara uygulanan her türlü cinsel davranışlar ile 15 yaşın üstündeki bireylere tehdit, hile ve irade yoluyla gerçekleştirilen cinsel davranışlardır (Ayrıl, 2010). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ye göre, uluslararası çalışmalar, dünyada her 5 kadından 1'inin ve her 13 erkekten 1'inin çocuklukta cinsel istismar yaşantısı geçirdiğini bildirmektedir (WHO, 2016).

Duygusal istismar, bir çocuğun duygusal gelişimine ve benlik saygısına zarar veren, sevgi, destek ve rehberlik gereksinimlerinden alıkoymanın yanı sıra sürekli yapılan eleştiri, tehdit gibi davranışlardır. Fiziksel ve cinsel istismar gibi gözle görülür somut belirtilerinin olmamasından dolayı kanıtlanması zor olan duygusal istismarın, sadece fiziksel ve zihinsel yaralanma olduğunda müdahale edilme şansı vardır ve diğer kötüye kullanımlar ortaya çıktığında görülmesi çok muhtemeldir. (Child Welfare Information Gateway, 2013; Yaşar ve Akduman, 2007). Fiziksel ve cinsel olarak örselenen birey, aynı zamanda duygusal olarak da istismara uğramaktadır (Polat, 2007'den aktaran; Kaya, 2014). İhmal ise fiziksel ve duygusal ihmal olarak ele alınmaktadır.

Fiziksel ihmal çocukların giyim ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmaması, yetersiz beslenmesi, banyo, diş, saç gibi öz bakımlarının yapılmaması, çocuğun yalnız bırakılması, çocuğun sorumsuz kişilere emanet edilmesi, evlilik dışı ilişkiden doğduğunda aç bırakılıp kendi başına bırakılması, istemsiz gebeliklerde annenin bebeği düşürmek için kendini aç bırakması, çocuğun yaralanmasına ve zarar görmesine yol açacak ilaç zehirlenmesi, elektrik

çarpması, kaynar su dökülmesi gibi ev içinde ve dışında oluşabilecek kazalar olarak değerlendirilir (Child Welfare Information Gateway, 2013; Durmuşoğlu-Saltalı, 2015; Kurtoğlu, 2016; Yurdakök ve İnce, 2010).

Duygusal ihmal, çocuğa gerekli sevginin ve ilginin gösterilmemesi gibi temel duygusal ihtiyaçlarının ihmal edilmesi, psikolojik bakım ihtiyaçlarının karşılanmaması, alkol ve uyuşturucu kullanmasına izin verilmesi, başarı ve başarısızlıklarının göz ardı edilmesi, her gelişim dönemine göre (bebeklik, çocukluk, okul, ergenlik) gerekli duygusal ihtiyaçlarının giderilmediği durumlar olarak tanımlanmaktadır (Child Welfare Information Gateway, 2013; Durmuşoğlu-Saltalı, 2015; Kurtoğlu, 2016).

Yurtdışında istismar ve ihmal yaşantıları ile ilgili çalışmalarda yer alan örneklem gruplarının genellikle aile, çocuklar ve yetişkinlerden oluştuğu (Braquehais vd., 2010; Gould vd., 2012; Mills vd., 2013; Minto, Hornsey, Gillespie, Healy ve Jetten, 2016; Sandberg vd., 2012; Savla vd., 2013; Thompson vd., 2015; Zhang, Chow, Wang, Dai ve Xiao, 2012), öğretmenler ile yapılan çalışmaların ise sınırlı kaldığı görülmektedir (Gallagher-Mackay, 2014). Türkiye’de ise ergenler ve yetişkinler ile yapılan çalışmalar (Bal, 2010; Tosuntaş-Karakuş, 2006; Uçar, 2015) ile birlikte öğretmen adayları gibi üniversite öğrencileri gruplarından ve öğretmenlerden oluşan örneklerle yapılan çalışmalara (Dilsiz ve Mağden, 2015; Güloğlu vd., 2016; Kabasakal ve Erdem, 2015; Kulakçı-Altınbaş vd., 2016; Kaya, 2014; Sağır ve Gözler, 2013) ağırlık verildiği göze çarpmaktadır.

İhmal ve istismarın etkileri tamamen ortadan kaldırılamasa da olumsuz etkilerinin azaltılması için başta sosyal devlet olmak üzere herkese görev düşmektedir (Mavili, 2014). İstismar konusunda ailelerin duyarlı oldukları kadar, öğretmenlerin de duyarlı olmaları gereklidir. İlgili araştırmalar incelendiğinde, çocukta görülen darp, psikolojik bunalım, depresyon gibi belirtileri yetkili mercilere bildirmenin öğretmenin görevi olduğu belirtilmiştir (Budak, 2015; Dereobalı, Karadağ ve Sönmez, 2013; Gallagher-Mackay, 2014; Yurtcan, 2006). Çocukta istismarın fark edilmesi durumunda çözüm yollarını bulmak için öncelikle istismar ve ihmal konusunda bilgi sahibi olunması gerektiği unutulmamalıdır (Kara, 2010). Bu konuda alanyazında yapılan çalışmaların fazlaca olması da istismar ve ihmal konusunda öğretmenlerin bilgi düzeyinin önemine dikkat çekmektedir. İstismar farkındalığı ile ilgili çalışmalarda, öğretmenlerin büyük çoğunluğu istismar ile ilgili herhangi bir eğitim almadıklarını, istismar vakası ile karşılaştıklarında nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini bilmediklerini ve bu konuda bilgilendirilmeye ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir (Dilsiz ve Mağden, 2015; Gallagher-Mackay, 2014; Sağır ve Gözler, 2013). Ayrıca, sınıf öğretmenlerinin fiziksel ihmal, duygusal ihmal ile karıştırdıkları; ancak çocuk istismarı ve ihmal konusunda farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Öğretmenler, istismar yaşantısı olan çocuklarla sıklıkla karşılaştıklarını, istismar ve ihmalin önlenmesi konusunda kendilerinin bilgilendirici olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir (Dereobalı vd., 2013).

Öğretmen adayları, ileride eğitimlerinden sorumlu oldukları çocukların istismar yaşantılarının farkına vararak çocuğa olası zararları en aza indirebilirler. Ancak, bu durum kendilerinin de geçmişte istismara uğrayıp uğramadığına bağlıdır. Çocukluk dönemi istismar yaşantılarının sadece çocukluk döneminde değil, hayatın sonuna kadar etkisini sürdürebileceği düşünüldüğünde öğretmen adaylarının da çocukluk dönemi istismar yaşantılarının incelenmesi önem arz etmektedir. Üniversite eğitime adım atan öğretmen adayları ailelerinden ayrılıp farklı bir ortama girerek arkadaşları ile iyi ilişkiler kurmaya çalışır. Ancak, çocukluk döneminde istismar yaşantısı olan öğretmen adaylarının bu olumsuz yaşantıları davranışlarına yansımaları kaçınılmazdır. Bundan dolayı, öğretmen adaylarının istismar yaşantıları belirlenerek, bu konuda önlemler alınması, gelecek nesillerin sağlıklı gelişimi için de son derece önemlidir (Kulakçı-Altınbaş, Korkmaz-Aslan, Kuzlu-Ayyıldız,

Niyazi-Ayoğlu ve Veren, 2016). Çalışma, bu yaşantıları etkileyen değişkenleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarının çocukların yaşadığı istismar konusunda farkındalıklarının artırılmasının, istismar vakalarının önlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, öğretmen adaylarının çocukluk çağı istismar yaşantılarını bazı değişkenlere göre inceleyerek, okulda çocuklarla en çok zaman geçiren öğretmenlerin önemli rolleri olduğuna dikkat çekecektir. Ayrıca alan yazına katkı sağlanarak, bu konuda yapılacak çalışmalara ve alınacak önlemlere rehber olacaktır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu çalışmada öğretmen adaylarının çocukluk çağı istismar yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlandığından, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, çalışılan örneklem grubu üzerinden evreni temsil edecek şekilde genelleme yapılmasını sağlar (Özdemir, 2014).

Çalışma Grubu

Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2016-2017 eğitim-öğretim yılının güz döneminde, farklı bölümlerin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarının birer şubesinde öğrenimlerine devam eden 628 öğretmen adayı, bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışma grubunu belirlemek için verilerin toplanacağı birimlerin eşit seçilme şansına sahip olduğu bir örnekleme türü olan basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Şahin, 2011).

Örnekleme oluşturan öğretmen adaylarının demografik bilgileri hakkında bilgi edinmek amacıyla hazırlanan kişisel bilgi formunda yer alan; cinsiyet, sınıf, aile gelir düzeyi, kardeş sayısı, kardeş sırası, anne öğretim durumu ve baba öğretim durumu değişkenlerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişkenler	Alt Kategoriler	f	%
Cinsiyet	Erkek	151	24,0
	Kadın	477	76,0
Sınıf	1.Sınıf	153	24,4
	2.Sınıf	150	23,9
	3.Sınıf	170	27,1
	4.Sınıf	155	24,7
Aile Gelir Düzeyi	0-1000 TL arası	122	19,4
	1001-2000 TL arası	247	39,3
	2001-3000 TL arası	139	22,1
	3001 TL ve üstü	120	13,1
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	16	2,5
	İki Kardeş	163	26,0
	Üç Kardeş	212	33,8
	Dört Kardeş ve üstü	237	19,4
Kardeş Sırası	Birinci çocuk	233	37,1
	İkinci çocuk	183	29,1

	Üçüncü çocuk	113	18,0
	Dördüncü çocuk ve üstü	99	7,8
Anne Öğrenim Durumu	Okur-yazar değil	57	9,1
	Okur-yazar	33	5,3
	İlkokul	352	56,1
	Ortaokul	88	14,0
	Lise	77	12,3
	Üniversite ve üstü	21	3,3
		Okur-yazar değil	14
Baba Öğrenim Durumu	Okur-yazar	21	3,3
	İlkokul	213	33,9
	Ortaokul	113	18,0
	Lise	154	24,5
	Üniversite ve üstü	110	17,5

Tablo 1 incelendiğinde; araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 477'sinin (%76) kadın, 151'inin (%24) erkek olmak üzere çoğunlukla kadınlardan oluştuğu; ailelerinin büyük çoğunluğunun 247'sinin (%39,3) 1000-2000 TL arası düşük gelire sahip olduğu; 497 gibi büyük bir kısmının (%78,2) 2-3 ya da 4 kardeşe sahip olduğu; 233'ünün yaşadıkları ailede en büyük kardeş oldukları (%37,1); 352 anne (%56,1) ve 213 babanın (%33,9) ilkokul mezunu seviyesinde düşük düzeyde eğitilmiş oldukları görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Bu form, öğretmen adaylarının çocukluk çağı istismar yaşantılarının; cinsiyet, lisans programındaki sınıf düzeyi, aile geliri, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu ve anne-baba eğitim düzeyleri hakkında bilgi edinmek için hazırlanmıştır.

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF): Bernstein ve diğerlerinin (1994) geliştirmiş oldukları Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin İngilizce kısa formu olan bu ölçme aracı, Bernstein ve arkadaşları (2003) tarafından hazırlanmıştır. Kaya (2014), 306 üniversite öğrencisine uygulama yaparak ölçeğin Türkçe diline uyarlamasını yapmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışması için faktör analizinin yapılması sonucunda, ölçme aracının fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar alt boyutlarının olduğu görülmüştür. ÇÖYÖ-KF'nin güvenilirlik çalışması için ise iç tutarlılık katsayıları ile birlikte test-tekrar testi analiz yöntemleri kullanılarak, tüm ölçek için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının .77 olduğu; ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının ise, duygusal istismar alt boyutu için .81, fiziksel istismar alt boyutu için .79, cinsel istismar alt boyutu için .80, duygusal ihmal alt boyutu için .81 ve fiziksel ihmal alt boyutu için .38 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ÇÖYÖ-KF'den alınabilecek en yüksek puan 125 iken; en düşük puan ise 25'tir. Ölçekten alınan toplam puanının yüksek olması çocukluk dönemi istismar yaşantılarının yüksek düzeyde yaşandığını; alınan toplam puanın düşük olması ise çocukluk dönemi istismar yaşantı düzeyinin düşük olduğunu gösterir.

Verilerin Toplanması Süreci

Veriler toplanmadan önce araştırmada kullanılan iki ölçek için ilgili araştırmacılardan izinler alınmıştır. Veriler toplanırken gönüllülük esasına dikkat edilmiştir. Öğretmen adaylarına, ÇÖYÖ-KF ve Kişisel Bilgi Formu, birlikte dağıtıldıktan sonra çalışma hakkında

kısa bilgilendirmeler yapılarak katılımcıların konu hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. Uygulamalar yaklaşık 15 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 18.0 paket programı kullanılarak her bir analiz tekniği için ön koşullar olan verilerin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiştir. Bu çalışmadaki, Kolmogorov-Smirnow, çarpıklık katsayıları ve basıklık değerleri birlikte göz önüne alındığında ÇÖYÖ-KF verilerinin ($p < ,05$) normal dağılmadığı saptanmıştır. Normal olmayan dağılımlar için non-parametrik (parametrik olmayan) testlerde ikili grupların karşılaştırılmasında kullanılan Mann-Whitney U testi ile birlikte ikiden fazla gruplu karşılaştırmalarda kullanılan Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2013). Bu araştırmada iki tür ($,01$ ve $,05$) anlamlılık düzeyi baz alınmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümü, araştırmanın amacı için toplanan verilerin istatistiki analizleri sonucunda ortaya çıkan bulguları içermektedir. Öğretmen adaylarının istismar yaşantılarının, demografik özellikler yönünden farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgili analizler yer almaktadır. Bulgulara göre cinsiyet değişkeni sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır:

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Çocukluk Çağı İstismar Yaşantılarının Cinsiyete Göre Değişimi

Puan	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U Testi	
					U	p
Fiziksel istismar	Erkek	151	364,06	54972,50	28530,50	,000**
	Kadın	477	298,81	142533,50		
Fiziksel İhmal	Erkek	151	378,52	57156,50	26346,50	,000**
	Kadın	477	294,23	140349,50		
Duygusal İhmal	Erkek	151	366,45	55334,00	28169,00	,000**
	Kadın	477	298,05	142172,00		
Duygusal istismar	Erkek	151	364,19	54992,00	28511,00	,000**
	Kadın	477	298,77	142514,00		
Cinsel istismar	Erkek	151	326,18	49253,50	34249,50	,18
	Kadın	477	310,80	148252,50		
ÇÖYÖ-KF Toplam Puanı	Erkek	151	387,65	58535,00	24968,00	,000**
	Kadın	477	291,34	138971,00		

** $p < ,01$

Tablo 2’deki Mann Whitney U testi sonuçlarına göre, ÇÖYÖ-KF’nin; fiziksel istismar ($\bar{X} = 364,06$; $U=28530,50$; $p < ,001$), fiziksel ihmal ($\bar{X} = 378,52$; $U=26346,50$; $p < ,001$), duygusal ihmal ($\bar{X} = 366,45$; $U=28169,00$; $p < ,001$), duygusal istismar ($\bar{X} = 364,19$; $U=28511,00$; $p < ,001$) alt faktörlerinde ve ölçeğin toplam puanında ($\bar{X} = 387,65$; $U=24968,00$; $p < ,001$) erkek öğretmen adaylarının lehine anlamlı fark saptanmıştır. Bu durum ölçeğin cinsel istismar alt faktörüne bakıldığında ise, erkek öğretmen adaylarının ortalama puanları ($\bar{X} = 326,18$), kadın öğretmen adaylarının ortalama puanından ($\bar{X} = 310,80$) daha yüksek çıkmasına rağmen cinsiyete göre anlamlı fark görülmemiştir ($U=34249,50$; $p > ,05$). Bu bulgular, erkek öğretmen adaylarının istismar türlerine daha fazla maruz kaldığını göstermektedir. Aile geliri değişkenine bağlı bulgular Tablo 3’te yer almaktadır:

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Çocukluk Çağı İstismar Yaşantılarının Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Değişimi

Puan	Aile Gelir Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Fiziksel İstismar	0-1000 TL arası	122	345,03	3	16,943	,001**
	1001-2000 TL arası	247	312,01			
	2001-3000 TL arası	139	280,05			
	3001 TL ve üstü	120	328,50			
Fiziksel İhmal	0-1000 TL arası	122	390,11	3	27,165	,000**
	1001-2000 TL arası	247	293,00			
	2001-3000 TL arası	139	302,13			
	3001 TL ve üstü	120	296,23			
Duygusal İhmal	0-1000 TL arası	122	363,43	3	20,328	,000**
	1001-2000 TL arası	247	307,47			
	2001-3000 TL arası	139	268,90			
	3001 TL ve üstü	120	332,05			
Duygusal İstismar	0-1000 TL arası	122	355,60	3	12,629	,006**
	1001-2000 TL arası	247	302,38			
	2001-3000 TL arası	139	287,19			
	3001 TL ve üstü	120	329,30			
Cinsel İstismar	0-1000 TL arası	122	319,29	3	7,938	,047*
	1001-2000 TL arası	247	315,29			
	2001-3000 TL arası	139	292,04			
	3001 TL ve üstü	120	334,03			
ÇÖYÖ-KF Toplam Puanı	0-1000 TL arası	122	384,02	3	27,887	,000**
	1001-2000 TL arası	247	296,50			
	2001-3000 TL arası	139	274,35			
	3001 TL ve üstü	120	327,39			

**p<,01; *p<,05

Tablo 3'te, ÇÖYÖ-KF'nin fiziksel istismar alt boyutunda { $\bar{X} = 345,03$; $X^2(sd=3, n=628)=16,943$; $p<,01$ }; duygusal ihmal alt boyutunda { $\bar{X} = 390,11$; $X^2(sd=3, n=628)=20,328$; $p<,01$ }; duygusal istismar alt boyutunda { $\bar{X} = 355,60$; $X^2(sd=3, n=628)=12,629$; $p<,01$ } ve ölçeğin toplam puanında { $\bar{X} = 384,02$; $X^2(sd=3, n=628)=27,887$; $p<,001$ } 0-1000 TL arası aile geliri lehine; cinsel istismar alt boyutunda { $\bar{X} = 416,47$; $X^2(sd=5, n=628)=18,435$; $p<,05$ } 3001 TL ve üstü aile geliri lehine öğretmen adaylarının aile gelir düzeyleri ile çocukluk çağı istismar yaşantılarının anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, cinsel istismar alt boyutu dışındaki tüm puanlarda anlamlı olan bu farklılığın "0-1000 TL arası" aile geliri olan öğretmen adayları lehine olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgulara göre, öğretmen adaylarının ailelerinin sosyo ekonomik düzeylerinin asgari ücretin altında olması (<1550) istismar yaşantılarının artmasına neden olabilir çıkarımında bulunulabilir. Kardeş sayısı değişkenine bağlı olarak elde edilen bulgular Tablo 4'te yer almaktadır:

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Çocukluk Çağı İstismar Yaşantılarının Kardeş Sayılarına Göre Değişimi

Puan	Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Fiziksel İstismar	Tek çocuk	16	304,22	3	6,328	,097
	2 Kardeş	163	306,89			
	3 Kardeş	212	302,01			
	4 Kardeş ve üstü	237	331,60			
Fiziksel İhmal	Tek çocuk	16	265,03	3	16,049	,001**
	2 Kardeş	163	305,75			
	3 Kardeş	212	285,85			
	4 Kardeş ve üstü	237	349,49			
Duygusal İhmal	Tek çocuk	16	303,63	3	5,376	,146
	2 Kardeş	163	300,25			
	3 Kardeş	212	302,93			
	4 Kardeş ve üstü	237	335,38			
Duygusal İstismar	Tek çocuk	16	263,91	3	7,765	,051
	2 Kardeş	163	300,75			
	3 Kardeş	212	302,87			
	4 Kardeş ve üstü	237	337,78			
Cinsel İstismar	Tek çocuk	16	312,97	3	2,108	,550
	2 Kardeş	163	302,65			
	3 Kardeş	212	318,33			
	4 Kardeş ve üstü	237	319,33			
ÇÖYÖ-KF Toplam Puanı	Tek çocuk	16	256,09	3	12,407	,006**
	2 Kardeş	163	294,75			
	3 Kardeş	212	298,81			
	4 Kardeş ve üstü	237	346,07			

**p<,01; *p<,05

Tablo 4, fiziksel ihmal alt boyutu [$X^2(sd=3, n=628)=16,049; p<,01$] ve çocukluk çağı istismar yaşantıları toplam puanının [$X^2(sd=3, n=628)=12,407; p<,01$] ailedeki kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılaştığını göstermektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde, bu farklılığın fiziksel ihmal alt boyutu ($\bar{X} = 349,49$) ve ÇÖYÖ-KF toplam puanında ($\bar{X} = 346,07$) 4 kardeş ve fazlasına sahip öğretmen adaylarının lehine olduğu anlaşılmaktadır. ÇÖYÖ-KF'nin fiziksel istismar alt boyutunda ($\bar{X} = 331,60$), duygusal ihmal alt boyutunda ($\bar{X} = 335,38$), duygusal istismar alt boyutunda ($\bar{X} = 337,78$) ve cinsel istismar alt boyutunda ($\bar{X} = 319,33$) 4 kardeş ve üstü kardeş sayısı lehine olan ortalamaların daha yüksek olmasına rağmen anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bu bulgulara göre ailedeki kardeş sayısı arttıkça kişilerarası ilişkilerden kaynaklı çatışma ve problemler çıkmasından dolayı istismar yaşantıları da artabilir yorumunda bulunulabilir. Anne eğitim düzeyine göre istismar yaşantıları bulguları Tablo 5'te yer almaktadır:

Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Çocukluk Çağı İstismar Yaşantılarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Değişimi

Puan	Anne Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Fiziksel İstismar	Okur-yazar değil	57	333,53	5	14,517	,013*
	Okur-yazar	33	368,89			
	İlkokul	352	306,78			
	Ortaokul	88	291,81			
	Lise	77	322,46			
	Üniversite ve üstü	21	372,60			
Fiziksel İhmal	Okur-yazar değil	57	385,32	5	19,758	,001**
	Okur-yazar	33	374,58			
	İlkokul	352	312,61			
	Ortaokul	88	290,48			
	Lise	77	267,40			
	Üniversite ve üstü	21	332,90			
Duygusal İhmal	Okur-yazar değil	57	363,32	5	15,051	,01*
	Okur-yazar	33	367,27			
	İlkokul	352	310,01			
	Ortaokul	88	292,65			
	Lise	77	281,76			
	Üniversite ve üstü	21	385,98			
Duygusal İstismar	Okur-yazar değil	57	371,84	5	14,973	,01*
	Okur-yazar	33	370,09			
	İlkokul	352	302,44			
	Ortaokul	88	292,73			
	Lise	77	313,77			
	Üniversite ve üstü	21	367,55			
Cinsel İstismar	Okur-yazar değil	57	319,74	5	13,535	,019*
	Okur-yazar	33	365,71			
	İlkokul	352	306,83			
	Ortaokul	88	308,98			
	Lise	77	312,15			
	Üniversite ve üstü	21	380,21			
ÇÖYÖ-KF Toplam Puanı	Okur-yazar değil	57	375,52	5	19,982	,001**
	Okur-yazar	33	384,64			
	İlkokul	352	309,07			
	Ortaokul	88	283,22			
	Lise	77	281,21			
	Üniversite ve üstü	21	382,93			

**p<,01; *p<,05

Tablo 5, öğretmen adaylarının çocukluk çağı istismar yaşantılarının alt boyutları ve toplamından aldıkları puanlar ile annelerinin eğitim düzeyleri arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir. Bu farklılık, fiziksel istismar için $X^2(sd=5, n=628)=14,517$; $p<,05$; fiziksel ihmal için $X^2(sd=5, n=628)=19,758$; $p<,01$; duygusal ihmal için $X^2(sd=5, n=628)=15,051$; $p<,05$; duygusal istismar için $X^2(sd=5, n=628)=14,973$; $p<,05$; cinsel istismar için $X^2(sd=5, n=628)=13,535$; $p<,05$ ve ÇÖYÖ-KF toplam puanı için $X^2(sd=5, n=628)=19,982$; $p<,01$ olarak saptanmıştır. İstismar ile anne eğitim düzeyi değişkeni arasındaki farklılığın grup sıra ortalamaları incelendiğinde, fiziksel istismar alt boyutunda ($\bar{X} = 372,60$), duygusal ihmal alt boyutunda ($\bar{X} = 385,98$), cinsel istismar alt boyutunda ($\bar{X} = 380,51$) üniversite ve üstü eğitimi olan anne değişkeni lehine; fiziksel ihmal alt boyutunda ($\bar{X} = 385,32$) ve duygusal istismar alt boyutunda ($\bar{X} = 371,84$) okuryazar olmayan anne değişkeni lehine; ÇÖYÖ-KF toplam

puanında ($\bar{X} = 384,64$) okuryazar olan anne değişkeni lehine farklılaştığı görülmektedir. Baba eğitim düzeyine göre istismar yaşantıları bulguları Tablo 6'da yer almaktadır:

Tablo 6. Öğretmen Adaylarının Çocukluk Çağı İstismar Yaşantılarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Değişimi

Puan	Baba Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Fiziksel İstismar	Okur-yazar değil	14	326,14	5	3,158	,676
	Okur-yazar	21	313,86			
	İlkokul	213	324,60			
	Ortaokul	113	306,46			
	Lise	154	301,69			
	Üniversite ve üstü	110	311,26			
Fiziksel İhmal	Okur-yazar değil	14	439,89	5	16,877	,005**
	Okur-yazar	21	380,12			
	İlkokul	213	321,62			
	Ortaokul	113	328,51			
	Lise	154	288,09			
	Üniversite ve üstü	110	286,28			
Duygusal İhmal	Okur-yazar değil	14	429,93	5	20,458	,001**
	Okur-yazar	21	387,62			
	İlkokul	213	336,20			
	Ortaokul	113	296,28			
	Lise	154	281,07			
	Üniversite ve üstü	110	300,83			
Duygusal İstismar	Okur-yazar değil	14	421,14	5	13,147	,022*
	Okur-yazar	21	333,43			
	İlkokul	213	334,18			
	Ortaokul	113	293,22			
	Lise	154	293,90			
	Üniversite ve üstü	110	301,38			
Cinsel İstismar	Okur-yazar değil	14	324,07	5	3,798	,579
	Okur-yazar	21	333,10			
	İlkokul	213	322,47			
	Ortaokul	113	301,32			
	Lise	154	304,39			
	Üniversite ve üstü	110	313,46			
ÇÖYÖ-KF Toplam Puanı	Okur-yazar değil	14	448,86	5	20,003	,001**
	Okur-yazar	21	369,10			
	İlkokul	213	335,37			
	Ortaokul	113	310,38			
	Lise	154	282,39			
	Üniversite ve üstü	110	287,23			

**p<,01; *p<,05

Tablo 6'da cinsel istismar ve fiziksel istismar dışındaki ÇÖYÖ-KF'nin alt boyutları ve toplam puanları ile babaların eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın; fiziksel ihmal için $X^2(sd=5, n=625)=16,877$; $p<,01$; duygusal ihmal için $X^2(sd=5, n=625)=20,458$; $p<,01$; duygusal istismar için $X^2(sd=5, n=625)=13,147$; $p<,05$ ve ÇÖYÖ-KF toplam puanı için $X^2(sd=5, n=625)=20,003$; $p<,01$ olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu farklılığın, sıra ortalamaları açısından değerlendirildiğinde, fiziksel ihmal alt boyutunda ($\bar{X} = 439,89$), duygusal ihmal alt boyutunda ($\bar{X} = 429,93$), duygusal istismar alt boyutunda ($\bar{X} = 421,14$), ÇÖYÖ-KF toplam puanında ($\bar{X} = 448,86$) okuryazar olmayan baba değişkeni

lehine olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, babaların eğitim düzeyinin öğretmen adaylarının çocukluk çağı istismar yaşantıları üzerinde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının çocukluk dönemi istismar yaşantıları ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, öğretmen adaylarının yüksekte düşüğe doğru çocukluk dönemi istismar yaşantıları duygusal ihmal ($\bar{X} = 10,63$); fiziksel ihmal ($\bar{X} = 8,00$); duygusal istismar ($\bar{X} = 7,06$); cinsel istismar ($\bar{X} = 6,03$) ve fiziksel istismar ($\bar{X} = 6,01$) olarak sıralanmıştır.

Öğretmen adaylarının çocukluk çağı istismar yaşantılarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılığa sahip olduğu belirlenmiştir. Bu farklılık, ÇÖYÖ-KF'nin cinsel istismar alt boyutu haricindeki alt boyutlarında ve ölçek toplam puanında erkeklerin lehine anlamlı farklılık göstermektedir (Tablo 2). Arıman (2007); Bekçi (2006); Bilgiç (2007); Coşkun (2008); Çağlarımak (2006); Çeçen-Eroğul ve Türk (2013); Çiğdemoğlu (2006); Güloğlu vd. (2016); Hatiboğlu (2011); İdiğ-Çamuroğlu (2014); Kılıç (2009); Sarıbeyoğlu (2007); Turan (2014); Ünalmiş (2010); Yurtal ve Cenkseven (2006); Zeren, Yengil, Çelikel, Arık ve Arslan (2012) da bu çalışmadaki bulgulara benzer şekilde erkeklerin kadınlara göre daha çok istismar, zorbalık/kurban davranışına maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Cinsel istismar alt boyutunda erkeklerin lehine olan istismar yaşantıları puanının anlamlı olmadığı görülmektedir (Tablo 2). Cinsel istismarın ifade edilmesinin zorluğu, cinsel istismar alt boyutunun anlamlı farklılaşmamasına neden olmuş olabilir. Özellikle erkeklerin birçok alt boyutta kadınlara göre daha fazla istismar yaşantısına sahip olmaları, kadınların istismar yaşantısını paylaşmasının toplumun değer yargılarından dolayı zor olabilmesi ve erkeklerin toplumda bu değerler açısından kadınlara göre daha az yadırganması ile açıklanabilir.

ÇÖYÖ-KF ölçeğinin tüm alt boyutları ve ölçek toplam puanı ile aile geliri arasında anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır. Ortalamalar açısından karşılaştırıldığında, cinsel istismar alt boyutu haricinde tüm puan ortalamalarının 0-1000 TL arası aile geliri olan öğretmen adayları lehine olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 3). Aile gelirinin düşük olması, tek başına istismar yaşantısına neden olacak bir ölçüt olmamasına karşın istismar yaşantılarına neden olabilecek bir faktördür. Erükçü (2013) de farklı gelir düzeyli ailelerdeki ergenlerle yaptığı çalışmada, istismar yaşantısının sadece alt gelir düzeyindeki ailelerde değil; yüksek gelir düzeyine sahip ailelerde de görülebildiğini belirtmiştir.

Öğretmen adaylarının ailedeki kardeş sayısı ile ÇÖYÖ-KF ölçeğinin fiziksel ihmal ve istismar toplam puanının, 4 kardeş ve fazlası değişkenine göre anlamlı farklılaştığını ve tek çocuktan 4 kardeş ve fazlası değişkenine doğru istismar yaşantısının arttığı ortaya çıkmıştır (Tablo 4). Ailede tek çocuk olduğunda ona verilen değer de büyük olacaktır. Ailedeki birey sayısı arttıkça ilişkilerde meydana gelebilecek problemlerden dolayı kardeş sayısı arttıkça istismar yaşantısının da artabileceği söylenebilir (Hatiboğlu, 2011; Kaya ve Çeçen-Eroğul, 2011; Türk, 2010; Zerenoglu, 2011).

Öğretmen adaylarının ÇÖYÖ-KF ölçeğinin alt boyutları ile ölçek toplam puanının anne eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Tablo 5). Bu farklılığın, fiziksel istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar alt boyutlarında üniversite ve üstünde eğitim düzeyindeki anneler lehine; fiziksel ihmal ve duygusal istismar alt boyutlarında okuryazar olmayan anneler lehine ve ölçek toplam puanında okuryazar düzeyindeki annelerin lehine olduğu saptanmıştır. Öğretmen adaylarının babalarının eğitim düzeyi ile öğretmen adayının çocukluk çağı istismar yaşantıları arasında okuryazar olmayan babalar lehine anlamlı farklılıklar olduğu gözlenmiştir (Tablo 6). Fiziksel istismar ve cinsel istismar alt boyutu ile istismar yaşantısı toplam puanında üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip anneler lehine

anlamli farklari cikmasi istismar yasantilarinin egitimli ailelerde de yasayabilecegini gostermektedir. Erükücü (2013) de, egitimli ebeveynlerin çocuklari istismar yasantilarini etkileyebildigini tespit etmistir. Egitim seviyesi düstükçe istismar yasantisinin arttigi bilinmektedir (Aydın ve İşmen, 2003; Can-Özcan, 2010; Hatiboğlu, 2011; Kaya ve Çeçen-Eroğul, 2011; Siyez, 2003; Yücel, 2014). Bireyin doğumundan başlayarak, gelişiminde anneler, babalara göre daha fazla sorumluluk almaktadır. Bu nedenle, annenin eğitim düzeyi düstükçe çocuğunun eğitime, sosyal gelişimine ve ilgisine olan önemi azalabilmektedir.

5. ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarına bağlı olarak aşığıdaki öneriler sunulabilir;

- Benzer çalışma farklı örneklem grupları üzerinde çalışılabilir.
- Öğretmen adaylarının çocukluk çağı örselenmelerinin altında yatan nedenlerin tespit edilmesine yönelik nitel çalışmalar yapılabilir.
- Ebeveynlerin istismar farkındalığını artırmak amacıyla hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Eğitimleri etkililiğini sınamak adına deneysel çalışmalar yapılabilir.
- Cinsel istismar durumlarının bildirilmesi ve tespit edilmesine yönelik, bireylerin kendilerini daha rahat ifade etmesine yönelik eğitimler düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Arıman, F. (2007). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, O. ve İşmen, E. (2003). 18-25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yasantisinin incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18, 7-20.
- Ayral, F. (2010). *Çocukların Cinsel İstismarı Suçu ve Bu Suçla Mücadele*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Bal, S. (2010). *Çocukluk örselenme yasantıları, ana-baba-ergen ilişki biçimleri ve sosyal destek algısının, kural dışı davranışlarla ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Bekçi, B. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ve öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bernstein, D. P., Fink, L., Handelsman, L., Foote, J., Lovejoy, M., Wenzel, K., et al. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *The American Journal of Psychiatry*, 151(8), 1132-1136.
- Bernstein, D. P., Stein, J. A., Newcomb, M. D., Walker, E., Pogge, D., Ahluvalia, T., et al. (2003). Development and validation of a brief screening version of the childhood trauma questionnaire. *Child Abuse & Neglect*, 27(2), 169-190.
- Bilgiç, E. (2007). *İlköğretim I. kademedeki görülen zorba davranışların sınıf değişkenleri ve atmosferi algılamalarına göre incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Braquehais, M. D., Oquendo, M. A., Baca-García, E. and Sher, L. (2010). Is impulsivity a link between childhood abuse and suicide? *Comprehensive Psychiatry*, 51(2), 121-129.
- Budak, O. (2015). Özel gereksinimli çocukların istismarı. S. Sunay Yıldırım-Doğru (Ed.), *Çocuk Hakları ve Koruma* içinde (s. 275-300). (3. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.

- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum* (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can-Özcan, M. (2010). *İstismar ve ihmali çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Child Welfare Information Gateway. (2013). What is child abuse and neglect? Recognizing the signs and symptoms. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau.
- Coşkun, G. (2008). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile problemleri internet kullanımları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve Davranışı*. (27. Baskı). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Çağlarırnak, A. (2006). *Yerleşik olan ve olmayan ailelerde çocuk istismarı yaygınlığının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Çeçen-Eroğul, A. R. ve Türk, Ş. B. (2013). Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade tarzları ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1421-1439.
- Çiğdemoğlu, S. (2006). *Lise 1.sınıf öğrencilerinin akran baskısı, özsaygı ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dereobalı, N., Karadağ, S. Ç. ve Sönmez, S. (2013). Okulöncesi eğitim öğretmenlerinin çocuk istismarı, ihmali, şiddet ve eğitimcilerin rolü konusundaki görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 14(1), 50-66.
- Dilsiz, H. ve Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 678-694.
- Doğrucan, A. ve Yıldırım, Z. (2011). Yazılı basında çocuk istismarı haberlerinin incelenmesi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 176-194.
- Durmuşoğlu-Saltalı, N. (2015). Çocuk istismarı ve ihmali. S. Sunay Yıldırım-Doğru (Ed.), *Çocuk Hakları ve Koruma* içinde (s. 61-120). (3. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Ertükçü, G. (2013). *Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gallagher-Mackay, K. (2014). Teachers' duty to report child abuse and neglect and the paradox of noncompliance: Relational theory and "compliance" in the human services. *Law & Policy*, 36(3), 256-289.
- Gould, F., Clarke, J., Heim, C., Harvey, P. D., Majer, M. and Nemeroff, C. B. (2012). The effects of child abuse and neglect on cognitive functioning in adulthood. *Journal of Psychiatric Research*, 46(4), 500-506.
- Güloğlu, B., Kararımak, Ö. ve Emiral, E. (2016). Çocukluk çağı travmalarının tinsellik ve affetme üzerindeki rolü. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 309-316.
- Güven, F. (2015). *Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık yapımları ile zorbalığa maruz kalmalarının, cinsiyet, anne-baba eğitimi, sosyoekonomik düzey ve empati eğilimi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Toros Üniversitesi, Mersin.
- Hatiboğlu, N. (2011). *The Socio-demographic predictors of child abuse and relationships between child abuse, attachment patterns and psychopathology in a group of Turkish university students*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

- İdiğ-Çamuroğlu, M. (2014). *Üniversite öğrencilerinde kendine zarar verme davranışı ve intihar olasılığının, çocukluk örselenmeleri ve saldırganlıkla ilişkisi*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kara, Ö. (2010). *Ankara ilinde görev yapan pediatri asistanları, uzmanları ve pratisyen hekimlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi düzeyleri ve yaklaşımlarının karşılaştırılması*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kaya İ. ve Çecen-Eroğul A. R. (2011). Ergenlerde çocukluk dönemi istismar yaşantılarının yordanmasında aile işlevlerinin rolü. XI. Ulusal PDR Kongresi. 3-5 Ekim 2011, Selçuk-İzmir. http://www.pegem.net/Akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=133655. Erişim Tarihi:17.03.2017.
- Kaya, S. (2014). *Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ölçeği kısa formunun Türkçeye uyarlanması*. Yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Kılıç, N. (2009). *İlköğretim 6,7,8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kulakçı-Altınbaş, H., Korkmaz-Aslan, G., Kuzlu-Ayyıldız, T., Niyazi-Ayoğlu, F. ve Veren, F. (2016). Üniversite öğrencilerinin çocukluk döneminde yaşadıkları örselenici davranışların öfke durumları üzerine etkisi. *TAF Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 15(6), 518-524.
- Kurtoğlu, M. (2016). *Çocuk Bu İhmale Gelmez*. İstanbul: Nesil Basım Yayın.
- Mavili, A. (2014). *Aile İçi Şiddet: Kadının ve Çocuğun Korunması*. (2. Baskı). Ankara: Elma Yayınevi.
- Mills, R., Scott, J., Alati, R., O'Callaghan, M., Najman, J. M. and Strathearn, L. (2013). Child maltreatment and adolescent mental health problems in a large birth cohort. *Child Abuse & Neglect*, 37(5), 292-302.
- Minto, K., Hornsey, M. J., Gillespie, N., Healy, K. and Jetten, J. (2016). A social identity approach to understanding responses to child sexual abuse allegations. *PloS One*, 11(4), 1-15.
- Özdemir, E. (2014). Tarama yöntemi. Mustafa Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s.77-97). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Sağır, M. ve Gözler, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 67-102.
- Sandberg, G. J., Feldhousen, B. E. and Busby, M. D. (2012). The Impact of Childhood Abuse on Women's and Men's Perceived Parenting: Implications for Practitioners. *The American Journal of Family Therapy*, 40(1), 74-91.
- Sarıbeyoğlu, N. S. (2007). *Lise öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ile zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Savla, J. T., Roberto, K. A., Jaramillo-Sierra, A. L., Gambrel, L. E., Karimi, H. and Butner, L. M. (2013). Childhood abuse affects emotional closeness with family in mid-and later life. *Child Abuse & Neglect*, 37(6), 388-399.
- Siyez, D. M. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şahin, B. (2011). Metodoloji. Abdurrahman Tanrıoğen (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s.109-130). (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Thompson, R., Flaherty, E. G., English, D. J., Litrownik, A. J., Dubowitz, H., Kotch, J. B., et al. (2015). Trajectories of adverse childhood experiences and self-reported health at age 18. *Academic Pediatrics*, 15(5), 503-509.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Tosuntaş-Karakuş, F. (2006). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sosyal beceri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Turan, A. (2014). *Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyinin algılanan sosyal destek açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Türk, S. (2010). *Öğretmen adayları ile ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin çocuk istismarı potansiyeli açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Uçar, G. (2015). *İşyerinde psikolojik taciz, akran zorbalığı ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- UNICEF. (2016). *The State of the World's Children, New York*. http://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_SOWC_2016.pdf adresinden 05.03.2017 tarihinde erişildi.
- Ünalmiş, A. (2010). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri arasında yaşanan zorbalığın farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- World Health Organization (WHO). (2016). *Child maltreatment*. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/> adresinden 05.03.2017 tarihinde erişildi.
- Yaşar, Z. F. ve Akduman, G. G. (2007). Çocuk ihmali-istismarı ve adli diş hekimliği. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(5), 389-394.
- Yurdakök, K. ve İnce, O. (2010). Duygusal istismar ve ihmali. *Katkı Pediatri Dergisi*, 32(4), 423-433.
- Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (2006). İlköğretim okullarında zorbalığın incelenmesi. I. Şiddet ve Okul: Okul ve çevresinde çocuğa yönelik şiddet ve alınabilecek tedbirler. Uluslararası Katılımlı Sempozyum (s.14). İstanbul.
- Yurtcan, E. (2006). *Yeni Türk Ceza Kanunu ve Yorumu*. (2. Baskı). İstanbul: Kazancı Kitap.
- Yücel, D. (2014). *Çocukluk çağı istismar yaşantılarının genç yetişkinlik dönemindeki bağlanma süreçleri, psikopatolojik semptomlar, ilişki yeterlilikleri ve aşk tutumları ile ilişkilerinin incelenmesi*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Zeren, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A. ve Arslan, M. (2012). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı istismarı sıklığı. *Dicle Tıp Dergisi*, 39(4), 536-541.
- Zerenoğlu, L. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleriyle çocuklukta örselenme yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Zhang, T., Chow, A., Wang, L., Dai, Y. and Xiao, Z. (2012). Role of childhood traumatic experience in personality disorders in China. *Comprehensive Psychiatry*, 53(6), 829-836.